

M. Božičević-Grbić, V. Drenški Lasan, A. Garačić et al.

AKTUALNA PITANJA NOVOG KAZNENOG ZAKONODAVSTVA Inženjerski biro d.d., , Zagreb, 2011., str. 209

Ovaj zbornik radova predstavlja nastavak tradicije izdavanja zbornika s temama izloženim na savjetovanjima na kojima se razmatraju aktualna pitanja materijalnog i procesnog kaznenog prava, redovito održavanima u suradnji s Vrhovnim sudom Republike Hrvatske, u organizaciji Inženjerskog biroa d.d. Zbornik sadrži predgovor i deset poglavlja, a priložen je i CD s Prijedlogom Kaznenog zakona, prihvaćenog na sjednici Hrvatskog sabora od 15. srpnja 2011. godine, Zakonom o kaznenom postupku – urednički pročišćeni tekst i Zakonom o sudovima za mladež.

U predgovoru se navode najbitnije promjene što se odnose na donošenje novog Zakona o kaznenom postupku, poglavito na pitanja nadležnosti Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. Isto tako, novi Kazneni zakon zahtijeva usklađivanje s relevantnim međunarodnim dokumentima i domaćim kaznenim zakonodavstvom, uz povećanje djelotvornosti sustava kaznenopravnih sankcija i unošenje pozitivne promjene u posebni dio. Većina radova ovoga Zbornika odnosi se upravo na one važne promjene koje se očekuju primjenom novog Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku te Zakona o sudovima za mladež, naročito na temu prekršajnog postupka.

Prvo djelo zbornika, pod naslovom „Kaznena djela protiv gospodarstva u novom Kaznenom zakonu – izazov za hrvatsko pravosuđe“, autora prof. dr. sc. Petra Novoselca, ukazuje na najznačajnije novosti što ih donosi Prijedlog novog Kaznenog zakona, a koje obuhvaćaju gospodarska kaznena djela u potpuno drugačijoj koncepciji, dok osobitu pozornost posvećuje pitanju kako postupati s predmetima koji će na dan stupanja na snagu novog Kaznenog zakona biti neriješeni. Autor u nastavku govori i o primjeni blažeg zakona u slučaju ukidanja kaznenog djela, pri čemu je novi zakon nedvojbeno blaži onda kada ukida neko kazneno djelo i za njega ne propisuje nikakvu zamjenu, ali to nije jedini slučaj. Autor u nastavku obrazlaže situacije u kojima dolazi do postavljanja pitanja pravnog kontinuiteta između ukinutog i novog kaznenog djela kako bi se moglo razjasniti može li se govoriti o osudi, odnosno o postojanju kaznenog djela ili ne.

Sljedeće je djelo autora Dragana Novosela, dipl. iur., pod naslovom „Prethodni postupak (izvidi, dokazne radnje, istraga i optuživanje) – prva iskustva u primjeni Zakona o kaznenom postupku iz 2008. godine“. Za kaznena djela iz nadležnosti Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala, navedeni Zakon primjenjuje se od 1. srpnja 2009. godine, dok je njegova primjena za redovne sudove i državna odvjetništva bila odgođena na 1. rujna 2011. godine. Autor posebno ističe da dvije godine primjene ovog Zakona u uskočkim predmetima nisu dovoljne kako bi se procijenilo moguće teškoće ili prednosti primjene Zakona u redovitoj nadležnosti,

premda daje osnovu za procjenu o tome gdje će se teškoće u primjeni najčešće javljati.

Međutim, potrebe za izmjenom prethodnog Zakona o kaznenom postupku iz 1997. godine uočljive su u Načelima za izradu novog Zakona o kaznenom postupku, koji je usvojila Vlada Republike Hrvatske, upravo stoga što su mogućnosti daljnjih parcijalnih reformi Zakona bile gotovo iscrpljene. Također, sustav na normativnoj razini postao je smetnja postizanju veće djelotvornosti i bolje zaštite prava i sloboda. Predugo trajanje postupka, optimalno usklađivanje s pravilima Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kao i rješenja koja prevladavaju u europskim zemljama, sve to zahtijevalo je donošenje novog Zakona. Ključne novosti učinjene su u području prethodnog postupka, u kojemu, u skladu sa spomenutim Načelima, dolazi do ukidanja sudske istrage, dakle više nema istražnoga suca. Navedena izmjena smatra se prikladnijim rješenjem u skladu s kontradiktornim postupkom. Njome se okrivljenik suprotstavlja tužitelju, a ne kao do tada sudu, preciznije rečeno istražnome sucu.

Namjera je autora ovim radom upozoriti na dobre strane i na teškoće s kojima se susreće praksa, bez pretenzija davanja odgovora na pojedina sporna pravnoteorijska pitanja, a s dosljednom nadom da će biti od pomoći praktičarima prilikom rješavanja barem nekih spornih pitanja. Na koncu, autor naglašava kako i državni odvjetnici i branitelji i suci moraju mijenjati način razmišljanja, jer ukoliko ne bude promjene dosadašnjeg načina postupanja, mogući ishod je primjena novoga Zakona „na stari način“, što rezultira najgorom mogućom solucijom, nemogućnošću dosljedne primjene ni novoga ni staroga Zakona.

Sljedeće djelo, pod naslovom „Zastara kaznenog progona (de lege lata – de lege ferenda), autorice Ane Garačić, dipl. iur., polazi od uređenja instituta zastare kaznenog progona u razdoblju od Krivičnog zakonika iz 1947. godine, pa sve do prijedloga novog Kaznenog zakona iz 2011., uz prateće tablice o duljini rokova u pojedinim propisima. Autorica posebno ističe učestalost promjene odredaba o zastari i to uglavnom onih koje se odnose na duljinu zastarnih rokova. Budući da zakonodavac najčešće nije uređivao pitanje koje se odredbe zakona o zastari imaju primijeniti nakon donošenja pojedinih izmjena i dopuna zakona, odgovor u tom slučaju daje sudska praksa. Navedeno pitanje riješeno je Prijedlogom Kaznenog zakona iz 2011. na način da je čl. 83. Prijedloga propisano da, ukoliko se prije nastupa zastare kaznenog progona promijeni rok zastare, primijenit će se zastarni rokovi novog zakona. U daljnjem tekstu autorica navodi tijekom zastare kaznenog progona, nezastarijevanje kaznenog progona te konačno primjenu rokova zastare kaznenog progona novog zakona.

Dr. sc. Laura Valković svojim djelom „Pojedini elementi prava na formalnu obranu u praksi Europskog suda za ljudska prava“ upućuje na Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kao na prvi instrument zaštite ljudskih prava koji, na temelju međunarodnog ugovora, obvezuje države članke na prihvaćanje nadzora nad provedbom propisa na unutarnjoj razini. Autorica posebno ističe pravno regulirano i sankcionirano pravo na branitelja koje se nalazi u odredbama

Konvencije u čl. 6. st. 3. toč. c, a prema kojoj svatko tko je optužen za kazneno djelo ima minimalno sljedeća prava: da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a tko nema dovoljno sredstava platiti branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja kad je to u interesu pravde. U nastavku, govoreći o navedenom članku, autorica napominje da iz spomenuta minimalno osigurana tri prava okrivljenika proizlaze upravo sljedeća prava okrivljenika: pravo na materijalnu obranu, pravo na formalnu obranu te pravo na besplatnu pravnu pomoć.

Sljedeće djelo, naziva „Istražni zatvor“, djelo je autorice Višnje Drenški Lasan, dipl. iur., gdje se navodi da je do uvođenja instituta istražnog zatvora došlo upravo donošenjem Zakona o kaznenom postupku iz 2008. godine, koji u velikom opsegu odgovora institutu pritvora iz prijašnjeg – „starog“ Zakona o kaznenom postupku. Bitno je navesti da, kako se radi o mjeri kojom se oduzima temeljno ljudsko pravo na slobodu, a uzimajući u obzir da je zakonodavna regulativa nova i u primjeni od 1. srpnja 2009., ukazuje se na dio zakonskih odredaba vezanih za određivanje, trajanje i ukidanje istražnog zatvora prema odredbama Ustava Republike Hrvatske i prema odredbama Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Primjena istražnog zatvora, u kontekstu odredbi Zakona o kaznenom postupku, navodi autorica, mora biti ne samo zakonito određena nego iznimna i nužna, krajnja i uvijek supsidijarna te razmjerna mjera. Tako sud, prilikom određivanja istražnog zatvora, mora pristupiti s krajnjim oprezom, detaljno analizirajući sve okolnosti kako bi bio ograničen samo na slučajeve u kojima će biti ne samo legalan nego i legitiman u skladu s načelom razmjernosti. Autorica zaključuje da svrha istražnoga zatvora nije i ne bi smjela nikada biti sredstvo utaživanja gladi šire javnosti za pravdom ili osjećajem sigurnosti ili mjera pouke. Na koncu izlaganja, autorica prilaže neke dodatke koji pokazuju zabrinjavajući podatak o rastu ukupnog broja zatvorenika (osuđenika i pritvorenika) u Republici Hrvatskoj. U razdoblju od 2001. do 2008. godine taj rast iznosi 73 posto, pri čemu su zatvorski kapaciteti u istom razdoblju povećani samo za neznatnih desetak posto.

„Novote u žalbenom postupku“ naslov je rada još jednog od autora u nizu, Damira Kosa, dipl. iur., koji pruža kratak presjek izmjena u žalbenom postupku prema odredbama Zakona o kaznenom postupku iz 2008. godine. Tako ističe da izmjena u ovome dijelu Zakona nema toliko kao u njegovim drugim dijelovima, premda treba imati na umu da se u žalbenom postupku rezimira i provjerava ispravnost primjene svih normi koje su mu prethodile. To se ponajprije odvija kroz aspekt tzv. relativno bitnih povreda odredaba kaznenoga postupka, koji će naposljetku biti vidljiv tek kroz praksu drugostupanjskih sudova kada će se preispitati ispravnost primjene normi u punom opsegu, i to upravo onako kako su i bile propisane Zakonom o kaznenom postupku. Na koncu, autor navodi da će ograničenja u ovom dijelu postojati samo u odnosu na propitivanje žalbe protiv rješenja po službenoj dužnosti, što je zapravo znatno suženo. Pri tome naglašava kako bi navedene izmjene, prema njegovoj procjeni, mogle predstavljati najveći problem u radu sudbene vlasti – sucima nije problem naučiti novu strukturu i novi tekst zakona, problem predstavlja situacija kada bi trebali zaboraviti ono što su usvojili prije i po čemu su do sada radili.

Melita Božičević-Grbić, dipl. iur., u svom djelu pod naslovom „Što donosi novi zakon o sudovima za mladež?“ navodi bitne izmjene i spornu problematiku novog Zakona o sudovima za mladež, koji je zapravo nužna posljedica značajnih promjena u kaznenom zakonodavstvu i uočenih nedostataka u dosadašnjim propisima. Usporedbom s prethodnim Zakonom o sudovima za mladež iz 1997. godine, autorica zaključuje kako je izmijenjen velik dio normi, no ključna je promjena u procesnim propisima maloljetničkog postupka.

Novi Zakon, navodi autorica, unatoč zamjerkama da je prethodni postupak prema maloljetniku sada u rukama državnog odvjetnika, osigurao je maksimalnu zaštitu prava i interesa maloljetnika u postupku, te proširio nadležnost sudova za mladež na suđenje u jedinstvenom postupku maloljetnog i punoljetnog počinitelja, te naposljetku proširio zaštitu interesa djeteta oštećenog kaznenim djelom. Naposljetku, zaključuje autorica, sve navedene promjene čine korak dalje u primjeni modernih pravnih standarda u predmetima u kojima su mlade osobe počinitelji ili žrtve kaznenih djela.

Sljedeće djelo, naziva „Unakrsno ispitivanje – praktični aspekti, anticipirani problemi i prijedlozi njihova rješavanja“, autorice Sanje Katušić-Jergović, dipl. iur., ukazuje na važne izmjene stadija rasprave koji je sve više obilježen izrazitim jačanjem akuzatornog načela, u kojem slučaju gotovo isključivu inicijativu u pogledu predlaganja dokaza radi utvrđivanja činjenica imaju stranke. Autorica naglašava kako se radi o suštinskoj promjeni načina utvrđivanja činjenica u kaznenom postupku, odnosno u provođenju dokaznog postupka, pri kojem se nužno mijenjaju uloge optužbe, obrane, ali i suda, pri tome primjećujući kako je nepotrebno da zakoni predvide apsolutno svaku situaciju jer je na praksi da popuni eventualne praznine sukladno smislu i duhu zakona.

S druge strane, autorica kao poseban problem uočava samoreprezentiranje stranaka (tj. privatnog tužitelja, oštećenika kao tužitelja i optuženika), pravno neukih, a s obzirom na to da je unakrsno ispitivanje velik izazov i za profesionalce, tim teže je očekivati da se laici prilagode novom sustavu. Upravo zbog navedenoga, autorica smatra da bi de lege ferenda trebalo propisati obvezno zastupanje stranaka po profesionalcima.

Rad pod nazivom „Inflacija kaznenopravnih novina i očuvanje autoriteta sudbene vlasti – kaznenopravne novine“ djelo je kojim autor Ranko Marijan, dipl. iur., komentira čestu izmjenu Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku. Autor je mišljenja da ovakva „zakonodavna inflacija“ ne pridonosi brzom realizaciji pravde ni autoritetu sudbene vlasti. Na koncu rada, ističući značenje izraza „autoritet sudbene vlasti“, koji upotrebljava i objašnjava Europski sud za ljudska prava, autor navodi nekoliko predmeta toga suda, kako bi pobliže pojasnio navedeni izraz.

Konačno, posljednji autor, Marko Rašo, dipl. iur., u svojem djelu naziva „Neke specifičnosti dokazivanja prekršajne odgovornosti u prekršajnom postupku“, ukazuje na temeljno načelo prekršajnog postupka – načelo ekonomičnosti i učinkovitosti s kojim je u svezi i načelo razmjernosti, te na specifičnosti prilagodbe navedenim načelima sustava dokazivanja prekršajne odgovornosti počinitelja prekršajnih

djela. U nastavku autor također daje i nekoliko praktičnih primjera, izdvajajući neke posebnosti dokazivanja prekršajne odgovornosti počinitelja prekršajnih djela. Napokon, autor prikazuje i tabelarni pregled nekih istraživanja u svezi s konkretnim predmetima spisa, odabranih po sistemu slučajnog uzorka.

Nikolina Marasović,